

Het Vrije Kerklied.

V.

Op dit historisch overzicht volgt in het rapport als tweede hoofdstuk: de gegevens der Heilige Schrift. Verschillende teksten, waarop men zich beroept, worden nagegaan.

In de Schrift is geen gebod te vinden, dat in de kerkelijke samenkomsten psalmen moeten gezongen worden. — Ook niet vrije kerkliederen. — Evenmin kan er voor beide of een van beide een verbod uit worden afgeleid. — Charismatische hymnen. — In de vrijheid der kerken overgelaten.

Een uitdrukkelijk voorschrift, dat in de Christelijke gemeenten de Psalmen moeten worden gezongen, vindt men in het Nieuwe Testament niet.

Het beroep, dat men hiervoor gedaan heeft op 1 Cor. 14:26, Efeze 5:19 en Colossensen 3:16 is, zooals later blijken zal, onjuist; het woord Psalm heeft daar een andere beteekenis. Wel kan er geen twijfel over bestaan, dat het Synagogaal gebruik om psalmen te zingen ook in de Christelijke gemeenten is overgenomen. Christus zelf en de Apostelen hebben na het Avondmaal „den lofzang gezongen“ (Matth. 26:30) waarmede niet anders bedoeld kan zijn dan de psalmen, die bij den Paaschmaaltijd werden gezongen. Dit voorbeeld door Christus gegeven zal ook later bij de Christelijke gemeenten zijn nagevolgd. Hoe dit echter geschied is in de Grieksch-Christelijke gemeenten, waarvoor een metrische bewerking der psalmen in het Grieksch vereischt zou zijn, weten we niet. Men heeft wel gemeend in Jacobus 1:17 een overblijfsel van zulk een metrische bewerking van Psalm 68:19, 20 gevonden te hebben, maar dit is toch niet meer dan een los vermoeden en door niemand bewezen.

Veel moeilijker is de vraag te beantwoorden, of naast de Psalmen ook Christelijke lofzangen in den eeredienst der gemeente voorkwamen, en of de Apostelen het gebruik van zulke Christelijke lofzangen aan de gemeente hebben aanbevolen. Zij, die dit meenen, hebben zich beroepen op de bekende uitspraken van den Apostel Paulus in Efeze 5:19: sprekende onder elkander met psalmen, en lofzangen, en geestelijke liederen, zingende en psalmende den Heere in uw hart, en Colossensen 3:16: het woord van Christus wone rijkelijk in u, in alle wijsheid; leert en verneemt elkander met psalmen, en lofzangen en geestelijke liederen, zingende den Heere met aangenaamheid in uw hart. Ook wat de Apostel in 1 Cor. 14:26 zegt: wanneer gij samenkomt, een iegelijk van u heeft hij eenen psalm, heeft hij een leer enz., laat alle dingen geschieden tot etiching, zou hiervoor, zegt men, een bewijs zijn, want het is duidelijk, dat hier onder psalm niet te verstaan is een Oud-Testamentische psalm (het opgeven van een psalm, dien men zingen zou) maar een vrij gedicht lijd. In de tweede plaats heeft men als bewijs aangevoerd verschillende Schriftplaatsen zooals o.a. Efeze 5:14: Daarom zegt Hij: ontwaakt gij die slaapt, en sta op uit de dooden en Christus zal over u lichten; 1 Tim. 3:16: En buiten allen twijfel, de verborgenheid der godzaligheid is groot: God is geopenbaard in het vleesch, is gerechtvaardigd in den Geest, is gezien van de engelen, is gepredikt onder de heidenen, is geloofd in de wereld, is opgenomen in heerlijkheid; Hebr. 12:12, 13: Daarom richt weder op de trage handen en de slappe knieën, en maakt rechte paden voor uwe voeten, opdat hetgeen kreupel is, niet verdraaid worde, maar dat het veel meer genezen worde, en andere teksten (zie hierboven het historisch overzicht) waarin men om de metrick meende gedeelten van kerkliederen, althans van toen gezongen geestelijke liederen terug te vinden. En in de derde plaats heeft men gewezen op de lofzangen, die de Apostel Johannes de vier en twintig ouderlingen in den hemel hoorde zingen (Openb. 4:8, 10, 11; 5:9, 10, 11, 12 en v.v.), want zooals de ouderlingen in den hemel, die de kerk representeren, het loflied zingen ter eere van het Lam, dat geslacht is en waardig is te ontvangen de kracht, en de rijkdom, en wijsheid, en sterkte, en eere en heerlijkheid en dankzegging, zoo zou ook de gemeente op aarde Christus het loflied hebben toegezongen.

Wat nu de aangehaalde zoogenaamde citaten uit Christelijke lofzangen betreft, die in de brieven der Apostelen zouden te vinden zijn, zoo is de mogelijkheid zeker niet buitengesloten, dat dit regels uit toenmaals bekende liederen waren, maar een stringent bewijs is hiervoor niet te leveren. De Apostelen geven ze niet als „aanhalingen“ of „citaten“ uit door de gemeente gezongen liederen. Ook het ritme dezer teksten bewijst dit niet, want de mogelijkheid is even groot, dat dit ritme geheel onwillekeurig is en alleen bewijst de hooge bezieling, waaronder de Apostelen schreven. Ook in gewoon proza komt dit meermalen voor, zooals bijv. in onze Statenvertaling Psalm 114:5 onbedoeld tot een hexameter geworden is. Maar ook al zou men hier met aanhalingen te doen hebben, dan zou daaruit wel blijken, dat destijds reeds zulke Christelijke liederen bestonden, maar nog niet, dat zij als kerkliederen in den eeredienst der gemeente waren opgenomen.

Evenmin ligt een bewijs in 1 Cor. 14:26, want al is het ongetwijfeld juist, dat hier onder een psalm een „vrij lijd“ is te verstaan en dit lijd werd voorgedragen of gezongen in de samenkomsten der

gemeente („wanneer gij samenkomt“), toch is hier van een gezang door de gemeente aangeheven geen sprake, maar, zooals duidelijk blijkt, van een bijzonder charisma des Heiligen Geestes evenals de profetie en de glossolalie. Het was de gave, die de Heilige Geest aan iemand schonk om in het midden der gemeente door een geïmproviseerd lijd God groot te maken. En aangezien deze charismatische gaven wel in de Apostolische gemeente bestonden, maar nu niet meer, kan hieruit geen gevolgtrekking voor ons worden afgeleid.

Wat de beide hoofdplaatsen betreft, Efeze 5:19 en Colossensen 3:16, waarop men zich gewoonlijk beroept, zoo komt hier alles aan op de vraag, wat de Apostel met deze „psalmen, lofzangen en geestelijke liederen“ bedoeld heeft. De opvatting, die vroeger wel verdedigd is, dat de Apostel hiermede alleen zou zien op Schriftuurlijke lofzangen, daar de Psalmen van David door de Joden werden onderscheiden in Shurim, Tehillim en Mizmorim en dit zou overeenkomen met de woorden door Paulus hier gebruikt, kan wel als onhoudbaar worden terzijde gesteld. Er is dan ook niemand meer, die deze opvatting verdedigt. Ook de opvatting van Luther, dat onder de Psalmen de Oud-Testamentische psalmen, onder hymnen (lofzangen) de andere Schriftuurlijke lofzangen uit Oud en Nieuw Testament en onder oden (geestelijke liederen) het vrij lijd of de gezangen zouden te verstaan zijn, al wordt ze nog door enkelen als Olshausen verdedigd, kan niet juist worden geacht. De woorden psalm en hymne hebben in het Nieuwe Testament volstrekt niet de technische beteekenis, die later aan deze woorden is gehecht; het woord „psalm“ en „psalmzingen“ komt in 1 Cor. 14:26 en Jacobus 5:13 voor van Christelijke liederen, en het woord hymne-zingen wordt in Matth. 26:30 van Christus en de Apostelen gebruikt, waar het zonder twijfel ziet op de Psalmen, die bij den Paaschmaaltijd werden gezongen. Maar wat alles af doet, het tekstverband zelf wijst uit, dat de Apostel hier niet bedoelt Psalmen en gezangen, maar dat de drie woorden: psalmen, gezangen en geestelijke liederen aanduidingen zijn van geïmproviseerde liederen, die de Christenen onderling hadden te zingen. Er gaat toch vooraf in Efeze 5:18: „wordt niet dronken in wijn, waarin overdaad is, maar wordt vervuld met den Heiligen Geest“. De Apostel maakt hier dus een tegenstelling; er is een onheilge bezieling, die door overmaat van wijngebruik ontstaat en bij deze heidensche slemppartijen zich uitte, zooals terecht reeds door Henry wordt opgemerkt, in het zingen van profane en dikwijls obscene liederen; daartegenover nu stelt de Apostel, dat de Christenen vervuld moeten worden door een heilige bezieling, die van den Heiligen Geest uitgaat, en die zich daarin uit, dat men onder elkander psalmen, lofzangen en geestelijke liederen zingt, „psalmende den Heere in hun hart en God en den Vader dankende over alle dingen in den naam van onzen Heere Jezus Christus“. Het zijn dus liederen, die door den Heiligen Geest zijn ingegeven cf. Hand. 2:4; 10:46 en 19:6. Dat de bedoeling van den Apostel zou geweest zijn, dat deze liederen moesten gezongen worden in de kerkelijke samenkomsten blijkt niet; Schmidt in Meyer's Commentaar op het Nieuwe Testament acht dit zelfs „context widrig“ en Ewald in Zahn's Commentaar op het Nieuwe Testament verklaart, dat het niet vast te stellen is, of de Apostel hier gedacht heeft aan de agapen of liefdemaltijden, de huisgodsdienst oefeningen of aan een gemeentelijken eeredienst. Dat hier een bepaald voorschrift van den Apostel zou gegeven zijn om naast de Psalmen ook „vrije liederen“ te zingen bij den eeredienst kan dus niet gezegd worden. En in elk geval mag niet uit het oog worden verloren, dat de Apostel hier spreekt van liederen, die tot stand waren gekomen door een bijzondere bezieling of inspiratie des Heiligen Geestes, zooals deze alleen in de Apostolische gemeente voorkwam, maar thans niet meer wordt gevonden.

Wat ten slotte het beroep betreft, dat ook in een adres aan de Synode van Groningen (Bijlage CXXXVIII) gedaan wordt, op de lofzangen door de ouderlingen en de triumfeerende gemeente in den hemel gezongen, „het nieuwe lijd ter eere van het Lam“, zoo ontkennen uwe deputaten geenszins 't gewicht van dit argument, waarop zij later in haar principiële conclusies nog zullen terugkomen. Maar een bewijs, dat in Johannes' dagen in de toen bestaande Christelijke gemeenten deze lofzangen gezongen werden, ligt hierin niet. Alles wat Johannes in de Openbaring ons teekent, speelt zich af in het hemelsche heilgdom en het onderscheid tusschen de triumfeerende kerk in den hemel en de strijdende kerk op aarde mag hierbij niet uit het oog worden verloren.

Een bepaald voorschrift omtrent hetgeen in de Christelijke gemeente gezongen mag worden, geeft het Nieuwe Testament dus niet. Er is geen gebod, dat men alleen Psalmen mag zingen en er is evenmin een verbod, waardoor het vrij lijd zou worden buitengesloten. Wel blijkt uit de gegevens, die het Nieuwe Testament ons biedt, dat Christus en de Apostelen lofzangen hebben gezongen bij het Avondmaal, dat ook in de samenkomsten der gemeente het lijd of de psalm een eereplaats innam en dat de Apostel het zingen van geestelijke

liederen zeer aanbeveelt. Het standpunt van Zwilling, die den gemeentezang uitsloot van den eeredienst, vindt in de Schrift dus zeker geen steun. Dat in de samenkomsten der eerste Christelijke kerk ook het „vrije lijd“, d.w.z. een geïmproviseerd lijd, onder de inspiratie des Heiligen Geestes tot stand gekomen, voorkwam, staat op grond van 1 Cor. 14:26 vast, maar hierbij dient wel in het oog te worden gehouden, dat dit een bijzonder charisma was en men daaruit zonder meer dus niet concludeeren mag tot de gemeente van thans.

Ten slotte dient er ook nog op gewezen, dat een verzameling van deze „geestelijke liederen“, zooals die destijds onder de Christenen gezongen werden, in het Nieuwe Testament ontbreekt. Een bundel Nieuw-Testamentische psalmen, zooals het Oude Testament ze ons biedt, wordt in het Nieuwe Testament niet gevonden. Ligt hierin niet een aanwijzing, dat God de Psalmen van het Oude Testament bestemd heeft ook voor de gemeente der Nieuwe Bedeeeling, al is daarnaast het gebruik van het vrij kerklied niet uitgesloten? Maar het feit, dat desaangaande geen rechtstreeksch of positief voorschrift ons in het Nieuwe Testament is gegeven, toont, zooals Voetius terecht opmerkte, dat dit aan de vrijheid der kerk is overgelaten. Waar de Geest des Heeren is, aldaar is vrijheid. (II Corinthe 3:17.)

— Kolen vuurs op het hoofd van Prof. Bouwman.

Prof. Bouwman gaat op geen van de beide voorstellen, door mij voor veertien dagen in dit blad gedaan, in.

Hij dient van repliek in een hoogst merkwaardig stuk. Merkwaardig reeds hierom, omdat hij zijn lezers over wat wij schreven zeer onvolledig en onvolgende inlicht.

Hij kipt uit ons artikel één passage uit.

Daarmede moeten de „Bazuin“-lezers het stellen.

Wat krigen zij te hooren van de pertinente logenstrafing van Prof. Bouwman's voorstelling door doctorandus Cremer? ... Niets.

Wat vernemen zij van ons tweede voorstel om deze zaak ter onderzoek te stellen in handen van Deputaten tot oefening van het verband tusschen de Gereformeerde Kerken en de Vrije Universiteit? ... Niets.

Wat vertelt hij hun van mijn verzekering, dat door mij tegenover de candidaten van Kampen alle tegemoetkoming wordt betracht? Wel vermeldt hij, dat ik er in de praktijk rekening mee houd, dat de overgang van de eene naar de andere eenige moeilijkheden met zich brengt, maar van mijn nadere toevoeging zegt hij.... niets.

Toch zijn dit wel dingen, die de „Bazuin“-lezers om een behoorlijk oordeel te kunnen vellen, verdienen te weten.

Doch het merkwaardigste komt nog.

Hoewel de voorlichting over onze tegenspraak zoo uiterst gebrekkig is, verzoekt Prof. Bouwman ons, om, indien het mogelijk is, zijn geheele antwoord over te nemen in ons blad.

Maar dat gaat toch niet, zal men wellicht oordeelen.

Neen, dat gaat zeker niet, indien ik Prof. Bouwman wilde meten met de maat, waarmede hij mij gemeten heeft. Doch dit wensch ik niet te doen.

Liever wil ik kolen vuurs op zijn hoofd hoopen.

Daarom volgt hier zijn stuk in zijn volle lengte.

Prof. Hepp schreef in „De Reformatie“ een eigenaardig artikel, waarin hij zich ontsiet om over een uitdrukking door mij gebezigd in een artikel in „De Bazuin“ van 3 Januari 11.

Ik schreef daarin: „Deze stemming leeft er reeds, omdat de candidaten der Theol. School, wanneer zij wenschen te promoveren tot doctor in de theologie naar een andere inrichting moeten volgen, waar zij niet alleen een anderen studiegang moeten volgen, maar waar van hen, zooals de candidaten zelf verklaren, met name voor de dogmatiek, meer gevraagd wordt, dan van de candidaten der V. U. wordt geëischt“.

Prof. Hepp noemt dit een praaltje. Hij is daarvan zoo overtuigd, dat hij schrijft: „Indien onze waarde collega onder hen maar één kan noemen, die op eenigerlei wijze dien indruk rechtmatig heeft kunnen krijgen, dan noodig ik hem uit, dat wij beiden met dien candidaat, eventueel candidaten, een samenspreking zullen houden en daarvan het resultaat mededeelen in „De Bazuin“ en „De Reformatie“. Alle kosten daaraan verbonden, neem ik voor mijn rekening“.

Prof. Hepp voelt zich dus nog al sterk. En toch zal hij wel eenigszins anders moeten oordeelen, wanneer ik hem de zaak precies voorstel.

De kwestie is deze. Wanneer een candidaat der Theol. School aan de Vrije Univ. wil promoveren, wordt van hem gevraagd, dat hij voor de dogmatiek de dictaten van Prof. Hepp moet bestudeeren, en voorzoover deze nog niet compleet zijn, de dogmatiek van Prof. Bavink en van Prof. Kuyper.

Dat is op zichzelf beschouwd een recht van Prof. Hepp. Het heeft een goede zijde, dat de candidaten der Theol. School behalve de dictaten van Prof. Honig ook nog al deze dictaten en boeken bestudeeren. Op dit recht van den dogmaticus aan de Vrije Univ wil ik in het minst geen inbreuk maken.

Maar nu zit juist hierin het bezwaar van de candidaten der Theol. School. Zij hebben de dictaten van den dogmaticus aan de Theol. School, Prof. Honig, bestudeerd, en wanneer zij na hun candidaats-examen gaan studeeren aan de V. U., wordt er volstrekt geen rekening gehouden met de dictaten van Prof. Honig, en moeten zij geheel nieuwe dictaten bestudeeren, met een geheel anderen opzet en terminologie, als waarmee zij tot nog toe gewoon waren te werken, en waarvan de bestudeering maanden eischt.

De candidaten der Vrije Universiteit hebben voor hun candidaats-examen reeds de dictaten van Prof. Hepp bestudeerd, zoodt zij in dezen een prae hebben op de candidaten der Theol. School. De candidaten der Theol. School moeten twee etel dictaten doorwerken,

die der Vrije Univ. slechts één. Dit is op zichzelf niet kwaad, maar het verplicht toch de kandidaten der Theol. School langer voor het doctoraal examen te werken dan de kandidaten der Vrije Univ.

Onderscheiden kandidaten der Theol. School hebben hierover geklaagd. Natuurlijk laten de kandidaten zich hierdoor niet afschrikken, maar het feit bestaat.

Nu moge het formeel waar zijn, dat de eischen voor het doctoraal examen in de dogmatiek voor alle kandidaten, zoowel van de V. U. als van de Theol. School gelijk zijn, praktisch is het zoo, dat de kandidaten der School, naast de dictaten van Prof. Honig, ook die van Prof. Hepp moeten bestudeeren. En dit is het juist wat van de zijde der Theol. School wel eens als onbillijk is gevoeld.

Wat ik schreef is dus geen praatje, maar waarheid. Ik hoop, dat Prof. Hepp dit zelf ook zal verstaan.

Dat Prof. Hepp er in de praktijk rekening mee houdt dat de overgang van de eene inrichting naar de andere eenige moeilijkheden met zich brengt, wil ik gaarne waarhaken. Maar dit neemt niet weg, dat de kandidaten der Theol. School het door mij genoemde bezwaar zeer sterk gevoelen.

Ik moge er overigens nog aan toevoegen, dat ik mij niet bewust ben op eenigerlei wijze onaangenaam tegen Prof. Hepp te zijn opgetreden. Maar de waarheid mag en moet gezegd worden.

Klagen over de wijze van polemiseren door Prof. Hepp wensch ik niet te doen. Ik laat dit gaarne ter beoordeling aan den lezer en ook aan Prof. Hepp over.

Indien het hem mogelijk is zal ik het zeer op prijs stellen, dat hij mijn geheele antwoord overneemt in zijn blad. En hij moge het van mij aanvaarden, dat ik de goede collegiale verhouding gaarne bestendig zie.

Prof. Bouwman deed hier mee, dat hij zich niet bewust is op eenigerlei wijze onaangenaam tegen mij te zijn opgetreden.

Och, laat hij hierover zich het hoofd niet breken! Laten wij zulke dingen toch nitschakelen! Natuurlijk wil prof. Bouwman evenmin onaangenaam tegenover mij zijn als ik tegenover hem.

Ik zoek in zijn polemiek niets persoonlijks. Van mijn kant bedoel ik met mijn verweer niets persoonlijk.

Moge dat voor eens en voor altijd vaststaan! Doch het is, gelijk prof. Bouwman schrijft: „Maar de waarheid mag en moet gezegd worden.”

Dit wordt evenwel door mij betwist, dat hij werkelijk de waarheid in deze gegrepen heeft.

Zelfs het bovenstaande stuk kan ik niet anders beschouwen dan als een praatje als toef.

Prof. Bouwman ontwijkt weer de kwestie. Waarover toch liep het?

Ik citeer uit het artikel in „De Bazuin” van 3 Januari maar weer letterlijk. „Deze stemming leeft er reeds, omdat de kandidaten der Theol. School, wanneer zij wenschen te promoveeren tot doctor in de theologie, naar een andere inrichting moeten, waar zij niet alleen een anderen studiegang moeten volgen, maar waar van hen, zooals de kandidaten zelf verklaren, met name voor de dogmatiek meer van hen gevraagd wordt dan van de kandidaten der V. U. wordt geëischt.”

Twee dingen worden hier dus van elkander onderscheiden:

1o, het volgen van een anderen studiegang;

2o, het meer eischen van de kandidaten van Kampen dan van de Vrije Universiteit.

Welnu, het laatste kwalificeerden we als een praatje. Indien zoo door één van de hoogleraren aan de Vrije Universiteit gehandeld werd, zou dat onbillijk en inhumain zijn. Het zou ook ontrouw beteekenen aan het besluit van den Senaat, dat genomen werd naar aanleiding van het verzoek der Generale Synode van 1914. Het zou geen volledige erkenning zijn van het candidaats-examen van de Theol. School.

Dat echter hierop met name voor de dogmatiek inbreuk zou worden gemaakt, sprak ik, omdat ik meen het te kunnen weten als niemand anders, zoo kras mogelijk tegen.

Wat doet echter prof. Bouwman in het hier opgenomen artikel?

Het punt, waartegen zich de tegenspraak richtte, laat hij rusten.

Hij neemt een sprong en belandt op het andere punt.

Want al wat hij opsomt vloeit voort uit het volgen van een anderen studiegang. Er moeten andere dictaten worden bestudeerd enz. Daarmee heeft prof. Bouwman een draai genomen, die niet onopgemerkt mag blijven.

Blijkbaar kan hij dus zijn klacht, dat van de kandidaten van Kampen meer gevraagd wordt dan van die van de V. U., niet handhaven.

Derhalve is dat een praatje geweest.

Maar nu zal ik hem op het geheel andere gebied volgen.

Zelf vindt hij het logisch, dat studenten, die naar een andere inrichting overgaan, een anderen studiegang hebben door te maken.

Blijkens de woorden „niet alleen” was dat zijn ernstigste klacht niet.

Doch in dit tweede artikel is het opeens wel de ernstigste, ja de enige klacht geworden.

Hoe zwaar weegt echter die klacht?

Ware prof. Bouwman op mijn voorstel ingegaan om een conferentie te houden met die kandidaten van de Theologische School, die aan de Vrije Universiteit studeeren voor het dogmatologisch doctoraal, dan zou hij verwonderd hebben opgekeken.

Ik betreur het, dat die gelegenheid mij niet gegund is om zijn gezicht eens te zien.

Want de eisch is zeer zeker, dat de kandidaten mijn college-dictaten bestudeeren, maar ik heb eigener beweging meermalen aangeboden hen daarvan dispensatie te verleen en uitsluitend Bavinck en Kuyper te gebruiken, omdat hun werken gemakkelijker te verkrij-

gen zijn. Niemand heeft totnogtoe deze dispensatie verlangd.

Sterker nog. Ik heb meer dan eens tot kandidaten van Kampen gezegd, dat zij zich gerust van de terminologie van prof. Honig mogen bedienen, want al ken ik de dictaten van mijn hooggeachtte collega in de dogmatiek tot mijn spijt niet, ik meen wel te kunnen beoordeelen of hij op eenig dogmatisch punt iets kan hebben voorgesteld, zooals de kandidaten het weergeven, of niet.

Dit zijn privileges, die alleen de kandidaten van Kampen hebben.

Aan geen enkelen kandidaat van een Universiteit of Seminarie uit het buitenland — en van hen zijn er meer aan de Vrije Universiteit tijdens mijn hoogleerderschap gepromoveerd dan van Kampen — wordt iets dergelijks gegend.

Dit hangt ook hiermee samen, dat de laatsten zich in Amsterdam vestigen en college loopen, terwijl juist de kandidaten van Kampen op een hooge, zeer hooge uitzondering na de pastorie intrekken, met het universitaire leven weinig of geen aanraking hebben en moeilijker diktafen kunnen bemachtigen.

Men zou kunnen vragen: is dit een gewenschte toestand?

Wordt door zulke dispensaties juist niet in de hand gewerkt, dat de kandidaten van Kampen zich voor het doctoraal examen in de pastorie voorbereiden?

Van onze eigen studenten zijn er ook wel eenige, die, meerendeels om financiële redenen, een beroep aannemen voor zij het doctoraal examen hebben behaald (wat ook, tenzij er dwingende noodzaak is, door mij steeds wordt ontraden), doch de meesten studeeren door zonder de praktijk in te gaan.

Zoo staat het in de werkelijkheid.

Wat klaagt prof. Bouwman dan nog?

Waar vinden de kandidaten van Kampen zulke faciliteiten als juist aan de Vrije?

Aan de Rijksuniversiteit hebben zij aan hun candidaatsbui niets.

Aan buitenlandsche universiteiten zijn zij gedwongen gedurende een aantal semesters de colleges te volgen. Zulke zwaarigheden ontmoeten zij aan de Vrije Universiteit niet.

En dan dat „prae”, dat de kandidaten aan de Vrije volgens prof. Bouwman, zouden bezitten, omdat ze reeds voor hun candidaatsbui colleges hebben gevolgd. Het blijkt wel, dat hij er niet van op de hoogte is, dat het doctoraal examen in de dogmatiek geen verlengd candidaats-examen is, maar naar een geheel andere methode wordt afgenomen, waaraan de kandidaten der V. U. zich evengoed hebben aan te passen als die van Kampen.

Waar dan zooveel toeschietelijkheid tegenover de kandidaten van Kampen wordt bewezen, verbaast het te meer, dat prof. Bouwman met zulke praatjes kon komen aandragen.

Als hij even de moeite had genomen mij een briefje te schrijven ten einde mij te vragen of de geruchten, welke hij vernomen had, waarheid bevatten, zou hij niet zoo klakkeloos zich hebben uitgelaten en zou deze discussie achterwege zijn gebleven.

En nu nog één verzoek aan onze lezers.

Indien zij in hun omgeving „Bazuin”-lezers kennen, die niet tevens „Reformatie”-lezers zijn, laten zij dan mijn artikelen aan hen ter lezing leenen, opdat verkeerde voorstelling en kwaad gerucht zooveel mogelijk worde tegengegaan.

HEPP.

Sigrid Undsets „Kristin Lavransdatter”.

Enkele lezers verzochten mij in deze rubriek van ons blad ook eens te schrijven over het boek, dat momenteel in het brandpunt der belangstelling staat, den met den Nobelprijs voor Letterkunde bekroonden roman van de Noorsche Schrijfster Sigrid Undset: „Kristin Lavransdatter”.

Nu heb ik eenigen tijd geleden in de literaire kroniek van het tijdschrift „Stemmen des Tijds” over dezen romancyclus geschreven en ik kan de vraag der bedoelde lezers om een oordeel niet anders beantwoorden, dan ik het daar reeds deed. Daarom kan ik aan het verzoek ook alleen voldoen, door hier over te nemen, althans gedeeltelijk, wat in dat artikel werd gezegd. Maar dat schijnt mij toch geen overbodige moeite, omdat dit boek een monumentaal werk is, en, gelijk al wat groot is, verschillende sentimenten wekt: gevoelens van bewondering enerzijds, van reactie en ethische bezwaren aan den anderen kant. En dus volge hier, als antwoord op de gestelde vraag, de inhoud van het genoemde artikel:

Dat wat men als het eerste en groote gevoel, wanneer men de lectuur van dit veeleischende werk heeft ten einde gebracht, is de verzekering, dat de stellige overtuiging, die aan de schepping van den roman ten grondslag ligt. Zeker, men moet de drie deelen geheel gelezen hebben, eer men dit verstaat, want het verhaal is vol van onrust en heiligen strijd, maar de laatste hoofdstukken van het derde boek, waar Kristins levenseind beschreven wordt, getuigen ervan met ontroerende kracht: zóó kan alleen iemand schrijven, die na groote bewogenheid rust gevonden heeft in een voor haar vaste overtuiging.

En daar ligt nu aanstonds de verklaring van het monumentale van dit werk. Dit boek, gelijk alle waarlijk groote literatuur, draagt een sterk persoonlijk stempel: het is de schepping van de kun-

stenares, die Sigrid Undset al sinds jaren was, als een lang psychisch proces zich ten volle heeft voltrokken.

Vóór „Kristin Lavransdatter” heeft Sigrid Undset een gansche reeks van boeken geschreven. Zelfs heeft ze dan, naar Jürgen Buhdahl in een interessante studie over haar werk uiteengezet heeft¹⁾ al twee perioden van haar literairen arbeid achter den rug. Ze begon in 1907 met het schrijven van romans en gaf binnen het verloop van enkele jaren vier boeken: „Fru Oulie”, „Den likkelige Alder”, „Jenny” (dat eerlang in vertaling verschijnen zal) en „Fattige Skjæbner”. Het zijn, naar Buhdahl zegt, „de romans van het naturalisme des dagelikschen levens”, „boeken over liefdesverlangen, dat zich niet uiten kan”.

Dan komt met „Vaaren” een tweede periode, door Buhdahl die van „het idealisme des dagelikschen levens” genoemd. De vrouwenfiguur, die nu ten tooneele verschijnt, is veranderd: niet meer is zij de liefde-dragende, die geen weg tot bevrediging zich geopend ziet, maar de liefde-gevende, die in het huwelijk en daardoor in het moederschap haar innerlijken drang uitleven kan. In „Vaaren”, vertaald als „Lente”²⁾ wordt dat beeld van de gelovende vrouw en de moeder gegeven in Rosa Wegner. Torkild Christiansen hield van de jeugd aan van haar, als was ze zijn zuster. Maar zij wilde een andere liefde, een die haar gansche leven en heel haar zijn vervullen kon en daarom sloeg ze aanvankelijk op hem geen acht. Tot ze uit zijn betuigingen de klanken beluisterde, die ze wilde hooren en zijn vrouw werd. En nu zien we haar in „leerste deel van ’t verhaal in haar geluk: als vrouw, straks als moeder. Maar van lieverlee en vooral door den dood van het kindje komt het gevoel van onbevredigdheid boven. En haar veel en lang praten met Torkild brengt geen licht, wekt veeleer het besef, dat een scheiding noodzakelijk is. In het tweede stuk van ’t verhaal wordt dan ook die scheiding een feit. Maar, eenmaal weer op een leven alleen met zichzelf teruggewezen, ontwaakt allengs de erkenning, dat ze nu nog verder afstaat van het geluk, en dan slaagt een vriendin er gemakkelijk in een hereniging tot stand te brengen.

Van vrijwel gelijken inhoud is een ander boek uit deze periode, vertaald als „De Splinter van den tooverspiegel”.³⁾ Ook daarin is de hoofdfiguur, Uni Hjelde, eerst in haar huwelijk en moederschap gelukkig, straks, door de ervaring van zorg en verdriet over het sterven van een kind, onbevredigd en voor den invloed van een jeugdvriend, Vegard, toegankelijk, tot ze als bij ingaving verstaat dat ze bezig is haar geluk te vernielen en ze tot haar gezin en haar moederplichten terugkeert.

In het werk uit beide perioden zien we Sigrid Undset bezig met de vraagstukken van het moderne leven. (Probleem der levenshouding voor de uit allerhande conventies vrijgeworden jonge vrouw, de stof bij uitnemendheid van de huidige romanliteratuur, is ook haar moeilijkheid. En is in haar boeken zelfs opvallend omdat in het verhaalde effecten van persoonlijkheid aard hun rol spelen. Zelf heeft ze haar meisjesjaren gesletten op een kantoor en in den sleur van dat kantoorleven de worsteling doorgemaakt tusschen practischen, maar leegden levensarbeid en onvervulde begeerten.⁴⁾ En toen ze later een staatsstipendium kreeg, dat haar, de artistiek begaafde, tot een studiereis naar Italië in staat stelde was het weer de vraag naar levensvervulling, die onder deze toch zoo voordeelig veranderde situatie haar kwelde. Als men dan ook in „Fru Hjelde” en vooral in „Jenny” analoge verhoudingen opmerkt, is daarin stellig een autobiografisch element te herkennen.

Niet anders is het ten aanzien van de boeken der tweede periode. Daarin gaat het om de vraag of dan het huwelijk den zoozeer begeerden levensinhoud schenkt en of het mogelijk is, dat de liefde een heel leven kan doordringen. Weer een actuele stof van moderne romankunst en ook weer persoonlijk gekleurd. Want haar eigen huwelijk met den schilder Anders Svarstad heeft haar blijkbaar voor die vragen gesteld en haar tot een ontkenning antwoord gebracht. Daarnaast echter staat in deze boeken telkens de sterke kracht van het moederschap in de vrouw, die door alle evoluties van haar begeertelevens blijft. En ook dat is beeld van haar eigen ziel: haar drie kinderen heeft ze niet willen loslaten en samen met hen leeft ze thans rustig op haar „hoeve” bij Lillehammer.

Overzien we nu heel deze werkzaamheid, dan is Sigrid Undset daarin als de meeste, zoo niet al de auteurs, die schrijven over dezen tijd en zijn vraagstukken: ze ontwaart die problemen in het leven rondom, ontleeft en beschouwt ze, voelt in haar eigen ziel de urgentie ervan en geeft aan die gevoelens gestalte scherp, eerlijk, wreed werkelijk — maar ze komt er niet uit. (Onbevredigende blijft; 'komt na iedere wenteling van de levensstaat weer naar boven en is niet veranderd.

Tot zoover is Sigrid Undset als de meeste moderne schrijvers van binnen- en buitenland en wat ze dan in al deze jaren produceert is belangrijk, gelijk zooveel, als tijdspeegeling, als analyse van het moderne leven, doch blijft aan dezen tijd gebonden: 'is geen monumentaal werk: het laat ten slotte de ziel koud, jazelfs, het doet alleszins

gerec-
deers
zijn

Ma-
jaar
het d
psych
van
vraag
werke
do w
stels
schrij
brong
crifto
voor
van
keert
mens
ging
klaar
ne zo
dat d
het v
gang
is ze
gank
genez
leefd
een
om n
baar
leerd
tot h
tot le
rust
Hij
geste
groei
Unds
zijn.

Wa-
deze
ze te
vreen
zelf:
zegt
tijd
persp
spani
schel
En
tegen
ze, i
moel
waan
dende
Zoo
en g
die v
mens
uitoer
krach
In
de h
toone

1) N
2) V
3) V
4) D
van h
sterdar
5) D
6) J
7) H

10.
20.

Ad-
Vre
advie
zou l
lijkhe
Da
concl
En

Die
dit w
verba
betee
pen
juist

Zo
putat
geven

10.
20.

Ad-
Vre
advie
zou l
lijkhe
Da
concl
En

Die
dit w
verba
betee
pen
juist

Zo
putat
geven

10.
20.

Ad-
Vre
advie
zou l
lijkhe
Da
concl
En

Die
dit w
verba
betee
pen
juist

Zo
putat
geven

10.
20.

Ad-
Vre
advie
zou l
lijkhe
Da
concl
En

Die
dit w
verba
betee
pen
juist

Zo
putat
geven

10.
20.

Ad-
Vre
advie
zou l
lijkhe
Da
concl
En

Die
dit w
verba
betee
pen
juist

Zo
putat
geven